

ARVOSTELUT

Kurkistusikkuna naisvalokuvaajien historiaan

Heidi Kurvinen

Mervi Autti 2010. Etsimessä neitikulttuuri. 1900-luvun alun valokuvaajanaisia Rovaniemellä. Helsinki: Musta taide. 287 s.

Niin kutsuttu visuaalinen käänne käynnistyi historiatieteen piirissä 1990-luvulla, mutta edelleen historiantutkijat käyttävät valokuvia lähinnä tutkimusaiheen kuvituksena. Toukokuussa 2010 väitelleen Mervi Auttin väitöskirja *Etsimessä neitikulttuuri. 1900-luvun alun valokuvaajanaisia Rovaniemellä* on erinomainen esimerkki siitä, että valokuva-aineistoa on mahdollista, ja jopa suotavaa, käyttää myös tutkimuksen ensi sijaisena lähdeaineistona. Analysoimalla Lyyli ja Hanna Auttin ottamia valokuvia tutkija valottaa sekä nuorten, naimattomien valokuvaajasiskosten elämää että 1900-luvun alun Rovaniemellä eläneiden naisten erilaisia toiminnan tiloja ja mahdollisuuksia. Lisäksi tutkimus tuottaa uutta tietoa naisvalokuvaajien historiasta sekä naisen asemasta 1900-luvun alun suomalaisessa yhteiskunnassa.

Kirjallisen osion lisäksi Mervi Auttin taiteen tohtorin tutkinto koostuu vuonna 2002 Lapin maakuntamuseossa Rovaniemen Arktikumissa toteutetusta valokuvanäyttelystä *Auttin neidit* sekä vuonna 2006 Sodankylän elokuvajuhlilla ensi-iltansa saaneesta dokumenttielokuvasta *Auttin neidit ikkunalla*. Hänen väitösprojektinsa ravisteleeekin tässä mielessä historiatieteen vakiintuneita käytäntöjä. Vaikka valokuvanäyttelyn ja dokumenttielokuvan kaltaiset populaarit historian esitykset vaikuttavat merkittävästi ihmisten käsityksiin menneisyydestä, pidetään kirjallista tutkimusta yhä edelleen historiallisen tiedon korkeimpana muotona. Mervi Auttilla tieteellinen ja taiteellinen työ ovat kulkeneet käsi kädessä koko väitöskirjaprojektin, ja varsinaista tutkimusta lukiessaan lukija pääseeekin vilkaisemaan myös taiteellisten projektien kulisseihin.

Monitieteistä johtolankojen etsintää

Mervi Auttin keskeisimpänä lähdemateriaalina ovat Lyyli ja Hanna Auttin ottamat albumivalokuvat. Lisäksi lähdeaineistoon kuuluu runsaasti tutkijan sisarusten omakuviksi luokittelemia albumikuvia, joissa kameran takana on ollut joku kolmas osapuoli, mutta joiden visuaalinen sommittelu kertoo siskosten ammattikatsasta. Kontekstualisoivina lähteinä Autti on käyttänyt arkistoista ja *Lapin Kansan* Vanha kuva -palstalta keräämiään ajankuvia 1900-luvun alun Rovaniemestä. Visuaalista lähdemateriaalia Mervi Autti on täydentänyt haastatteleamalla Auttin suvun elossa olevia jäseniä, perehtymällä harvoihin neideiltä säilyneisiin kirjallisiin lähteisiin sekä rakentamalla kuvaa neitien elämänpiiristä aikalaistekstien avulla. Vaikka Mervi Autti ei itse nosta esikuvakseen Alain Corbinia, on tutkimuksessa nähtävissä yhtymäkohtia tämän niin sanotusti mahdottomia ilmiöitä tutkineen ranskalaisen historioitsijan teoksiin. Kotimaisena vastineena Mervi Auttin

tutkimusotteelle voidaan pitää Anna Kortelaisen historiaa popularisoinutta teosta *Virginie! Albert Edelfeltin rakastajattaren tarina*, jossa Kortelainen yritti ratkaista Edelfeltin rakastajattaren henkilöllisyyden keräämällä tämän elinympäristöstä mahdollisimman paljon tiedonsirpaleita. Corbinin ja Kortelaisen tavoin myös Mervi Autti ”näkee voimakkaan kontekstualisoinnin yhtenä ratkaisuna tutkittavien oman äänen kuulemiseen”.

Mervi Autti sijoittaa väitöskirjansa mikrohistorian ja naishistorian aloille. Tutkimuksen mikrohistoriallinen ote tarkoittaa sitä, että Autti rakentaa kuvaa valokuvaajasiskoksista liikkumalla jatkuvasti erityisen ja yleisen, kahden ammattia harjoittaneen naisen ja heidän elinympäristönsä välillä. Naishistorian perinne näkyy huomion kiinnittämisenä Lyyli ja Hanna Auttin toimijuuteen sekä heidän tapaansa haastaa oman aikansa käsityksiä naiselle sopivasta käytöksestä. Feministinen tutkimusote näkyy myös tutkijan tavassa kirjoittaa itsensä rohkeasti mukaan osaksi tutkimustekstiä. Erityisen huomionarvoista on se, ettei oman position reflektointi vaikuta missään kohden päälle liimatulta vaan se tapahtuu työssä luontevasti osana varsinaista kerrontaa.

Väitöskirjaprojekti on ollut Mervi Auttille akateemisen matkan lisäksi retki oman suvun historiaan. Lyyli ja Hanna Autti ovat tutkijan isotäitejä, joita tämä ei ole koskaan tavannut. Sukulaisuussuhteen ohella Mervi Auttia yhdistää tutkimuskohteisiinsa valokuvaajatausta. Lyyli ja Hanna Auttin tavoin myös Mervi Autti on työskennellyt valokuvaajana, mikä tuo hänen kuva-analyysiinsä erityistä syvyyttä. Autti katsoo valokuvia paitsi historiantutkijana myös valokuvaajana. Tutkija itse käyttää käsitettä valokuvanäkeminen ja kirjoittaa tutkimuksensa johdanto-osiossa seuraavasti: ”Katsoessani Lyyli ja Hanna Auttin ottamia kuvia saatan joskus lähes tuntea hikihelmet otsallani, haistaa kehitteen ja kiinnitteen hajun. Tiedän, kuinka käsiä ja jalkoja voi palella ja kuinka kemikaalit aiheuttavat pahaa oloa tuulettamattomassa pimiössä. Tiedän myös kärsivällisyyden antaman tyydytyksen, kun silmien edessä kehittyä hyvä kuva. Olen tuntenut valokuvantekemisen ihollani, käsissäni, jaloissani”.

Toisenlainen katse menneisyyteen

Valokuvaajan ammattia pidettiin 1900-luvun alussa käsityöläisammattina ja siten myös naisille sopivana. Ala houkuttelikin runsaasti naisia, ja vuodesta 1923 vuoteen 1930 Suomen Ammattivalokuvaajain Liiton jäsenissä oli Mervi Auttin mukaan naisia ja miehiä yhtä paljon. Analysoimalla Suomen Valokuvaaja -lehdessä vuonna 1923 käytyä mielipiteidenvaihtoa Autti kuitenkin osoittaa, ettei naisten laajamittainen toimiminen alalla muuttanut ammattikunnan sukupuolittuneita rakenteita vaan valokuvaajan normina säilyi 1900-luvun alkupuolella mies. Tutkijan analysoima keskustelu koostuu nimimerkillä N.N. kirjoittaneen miesvalokuvaajan esittämästä kritiikistä naisvalokuvaajia kohtaan sekä nimimerkeillä S. ja Skrapo kirjoittaneiden naisvalokuvaajien vastineista tähän kritiikkiin. Sinänsä ansiokasta analyysiä heikentää ainoastaan Auttin tapa käyttää nimimerkki N.N:n kirjoitusta yksioikoisesti esimerkkinä alalla vallinneesta miehisestä diskurssista. Vaikka Auttin johtopäätelmä on mitä todennäköisimmin oikea, ja naisvalokuvaajien laajamittainen toimiminen ammatissa on aiheuttanut nais- ja mieskuvaajien välillä myös kitkaa, olisi lukija toivonut Auttin tässä kohden tuovan esiin menneisyyden miesten moniäänisyyden, kuten hän ansiokkaasti tekee menneisyyden naisten kohdalla läpi työn.

Valtaosa valokuvaajista oli myös 1900-luvun alun Rovaniemellä naisia, eivätkä Lyyli ja Hanna Autti olleet siten poikkeuksellisia. Monet varhaisista naisvalokuvaajista lopettivat kuitenkin uransa naimisiin menon jälkeen, ja Mervi Autti nostaakin tärkeimpänä Lyyli ja Hanna Auttin toimijuutta leimanneena tekijänä esiin naimattomuuden. Hän käyttää käsitettä

neitikulttuuri, jolla korostaa naimattomien naisten ympäristönsä kanssa käymiä neuvotteluja ja omien rajojen luomista. Vaikka naisten naimattomuuteen ei aina suhtauduttu positiivisesti, avasi naimattomuus heille mahdollisuuden riippumattomuuteen ja itsemääräämisoikeuteen. Mervi Autti kiinnittää huomiota myös siihen, ettei Auttin neitien naimattomuus ollut omana aikanaan mitenkään epätavallista, sillä 1920-luvulla yli 20-vuotiaista naisista naimattomia oli 35–37 prosenttia.

Albumikuvat liikkuvat Mervi Auttin mukaan lähtökohtaisesti yksityisen ja julkisen välillä. Albumikuvan yksityisyys liittyy sen henkilökohtaiseen sisältöön, kun taas julkisen kuvasta tekee sen sijoittaminen valokuva-albumiin. Vaikka kuvien piiloiset merkitykset eivät välttämättä avautuisikaan kuvien katsojalle, tuo niiden julkinen esittäminen mukaan valvovan katseen elementin. Tästä johtuen valokuvat pääsääntöisesti uusintavat oman aikansa konventioita ja norminmukaisuuksia. Analysoimalla Lyyli ja Hanna Auttin ottamia valokuvia itsestään ja ystävistään Mervi Autti kuitenkin osoittaa erinomaisesti sen, että albumikuvilla on mahdollisuus avata tutkittavaan aikaan myös täysin toisenlainen näkymä. Ne voivat tuoda esiin normien säröt ja toisin tekemiset. Näin on esimerkiksi Lyyli ja Hanna Auttin ystäviensä kanssa ottamissa kuvissa, joihin sisältyvä ilo ja hauskanpito purkavat mielikuvaa 1900-luvun ensimmäisten vuosikymmenten ankeudesta ja harmaudesta. Auttin tutkimus osoittaa hienosti sen, että parhaimmillaan valokuva-aineisto haastaa tutkijan katsomaan mennyttä uusin silmin, mikä tuottaa aikaisempaa monitahoisempaa kuvaa menneisyydestä.

Kokonaisuudessaan Mervi Auttin väitöskirja on ehdottomasti lukemisen arvoinen teos paitsi historiantutkijoille myös laajemmalle yleisölle. Erityisen hyödyllinen tutkimus on valokuva-aineiston käytöstä historiantutkimuksen lähteenä kiinnostuneille alan tutkijoille. Rakentaessaan valokuva-aineiston ympärille monitasoisen ja monisyisen kertomuksen 1900-luvun alussa eläneiden valokuvaajasisarusten elämästä ja toiminnan mahdollisuuksista Autti osoittaa valokuva-aineiston puhuvan tutkijalle tekstiaineistojen tavoin. Kuten historiantutkimuksessa laajemminkin se, mitä aineistosta saadaan selville, riippuu ennen kaikkea kysymyksistä.

Heidi Kurvinen on Oulun yliopiston historiatieteiden jatko-opiskelija.